

KOT TAŞLAMA İŞ ALANINDA YAŞANAN İHLALLER BU İHLALLERE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME RAPORU

Hazırlayanlar

Semiha Kaya (*Yönetim Kurulu Üyesi*)

Av. Meryem Sarı (*İstanbul Şube Avukatı*)

Uğur Zincir (*Hasta Hakları Aktivistleri Üyesi*)

Av. Münevver Kübra Bakırcı (*Hasta Hakları Aktivistleri Üyesi*)

Bilal Kılıncı (*Hasta Hakları Aktivistleri Üyesi*)

MAZLUMDER
İSTANBUL ŞUBESİ

İÇİNDEKİLER

AMAÇ ve YÖNTEM.....	3
SÜREÇ ve YAŞANAN OLAYLAR.....	3
A. Süreç.....	4
B. Yaşanan Vakıalar.....	5
MEDYADA KOT TAŞLAMA.....	7
KOT TAŞLAMA HASTALIĞI VE HUKUKİ DURUM.....	10
A.Kot Taşlama Hastalığı Nedir?.....	10
B.Hukuki Durum.....	11
1.Yaşam Hakkı Ve Sağlık Hakkı.....	11
2. İş Güvenliği Ve Meslek Hastalığı.....	11
<i>İş Güvenliği</i>	11
<i>Meslek Hastalığı</i>	13
C.Hukuki Ve Cezai Sorumluluk.....	14
<i>Hukuki Sorumluluk</i>	14
<i>Cezai Sorumluluk</i>	16
SONUÇ.....	16

AMAÇ-YÖNTEM

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER), kurulduğu tarihinden itibaren 18 yıllık kurumsal faaliyet alanında Dünya'daki ve Türkiye'deki her türlü hak ihlalinin teşhisi, teşhiri ve önlenmesi için mücadele vermektedir.

Bu amaç kapsamında, son dönemlerde kamuoyunda kot taşlama işinde çalışan işçilerle ilgili gündeme gelen ölüm haberleri ve tıbbi alanda bu iş kolunda çalışan kişilerin hastalıkları ile ilgili yapılan çalışmalar, bizi bu konuyu bir kez daha gündeme getirmeye ve yaklaşan felakete dikkatlerimizi çekmeye sevk etmiştir.

Bu çalışma kapsamında Mazlumder İstanbul Şubesi tarafından, Kot Taşlama işçilerinin ölüm nedenlerini araştırmak üzere Yönetim Kurulu üyesi Semiha Kaya, Şube Avukatı Av. Meryem Sarı, Hasta Hakları Aktivistleri Av. Münevver Kübra Bakırcı, Uğur Zincir ve Bilal Kılınç görevlendirilmiştir.

Bu araştırma çerçevesinde;

- İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi Başhekimliği ve hastanede tedavi gören hastalarla,
- Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi Başhekimliği ve hastanede tedavi gören hastalarla,
- Kot Taşlama işinde çalıştıktan sonra silikozis teşhisi konulan kişilerle,
- İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, Kot Taşlama İşçileri Dayanışma Komitesi üyesi Prof. Dr. Zeki Kılıçarslan ile görüşülmüştür.
- Konuyla ilgili olarak; TV, gazete, internet ve dergi taranmış olup, söz konusu materyallerden alınan bilgiler objektif olarak değerlendirilmiştir.
- Bu bağlamda ulusal ve uluslararası mevzuat ile iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli taramalar yapılarak konunun hukuki çerçevesi de çizilmiştir.

SÜREÇ ve YAŞANAN OLAYLAR

Türkiye'de uzun bir süredir yaşanan işçi ölümleri artık boyut değiştirerek işçileri adım adım ve göz göre göre ölüme terk etme olarak kayıtlara geçmeye başlamıştır. İş ve işçi sorunu, devam eden göç problemiyle birlikte önceden daha çok iş kazaları alanında ölümler olarak görülürken, bugün itibarıyla işçi ölümleri kötü çalışma koşulları ile birleşerek, kapitalist şiddetin en acımasız ve bir o kadar da aldatıcı boyutu ile meydana gelmektedir. Bundan 10 yıl öncesinde işçilerin işyerindeki problemlerini konuşurken, bugün bir işte çalışıp işi bırakmasına rağmen o iş nedeniyle daha sonra meydana gelen ölümlerden söz etmeye başladık. Bu tarz bir ölümlerle yüzleşen işçilerin çoğu ölmeden önce, nasıl bir halde olduklarından bihaber yaşamlarına devam etmektedir.

Ülkemizde meydana gelen bu ölümlerin birçoğu büyük firmaların maliyetlerini daha ucuza getirebilmek için "merdiven altı" diye tabir edilen taşeron şirketler eliyle yaptıkları ve burada çalışanların ne bir iş sözleşmelerinin olduğu, ne sigortalarının yatırıldığı, ne de iş güvenliği kavramından haberdar oldukları, artık herkesin bildiği acı bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. İşin ilginç yanı ise bu gerçeği sadece bizlerin bilmesi ya da dile getirmesinden öte, durumun devlet kurumları ve yetkilileri tarafından da biliniyor ve dillendiriliyor olmasıdır. Bu ise devletin bu ölümlerdeki rolünü ortaya çıkarmaktadır.

Bugün, gerek iş yeri sahiplerinin sadece kendi kârlarını düşünmeleri; gerek devlet kurumlarının aldırılmaz tavırları ve gerekse de bu durumlarla karşılaşan herkesin sorumluluğu üzerlerinden atma çabaları nedeniyle "*göz göre göre öldüren iş kolları*"¹ oluşmuştur. İşte öldüren iş kollarından biri de "*kot taşlama*"dır. Bu gerçeklikten herkes üzerine düşeni yapmakla sorumludur.

---

1 Günümüzün ölümlü iş kazaları artık bir kaza olmaktan öteye göz göre göre vuku bulan bir kaza olarak değerlendirilmektedir.(çevrimiçi: <http://www.ntvmsnbc.com/news/449586.asp>, 09.11.2008) Ancak kurumumuz bu ölümlerin bir kaza olmaktan öte olduğunu ve artık bunların *göz göre bir ölüm, bir cinayet* olduğunu ifade etmektedir.

A. Süreç

Kot, İngilizce' deki *Denim* kelimesinin Türkçe' deki karşılığı olarak kullanılır. Sözlük anlamı: "*Giyisi yapılan bir tür mavi, kaba pamuklu kumaş, blucin*"dir². Kot sözcüğü *blucini* ilk defa Türkiye'ye getiren kişinin soyadından gelmektedir. Türkiye' deki ilk kot üretimini yapan, Muhteşem Kot, 1940 yılında Fransa'ya yaptığı bir gezide *blucinle* karşılaşır. Sağlamlığına ve dikim tarzına hayran kalır ve bu kumaşı Türkiye' de üretmeye karar verir. Bu kumaş o dönemde özellikleri nedeniyle köylüler ve işçiler tarafından çok tutulur. Daha sonra 1960 yılında *KOT* adını markalaştırırlar³. Kot markası çok tutulması nedeniyle türünün cins ismi haline dönüşmüştür ve 1980'li yıllar yani Turgut Özal dönemine gelindiğinde serbest piyasa ekonomisiyle kapılar açılmış ve yabancı büyük kot markaları da Türkiye'ye girmiştir.

İlerleyen bu süreçte kot kullanımı bir moda haline gelmiş ve moda gereği kot pantolonların değişik kesimli halleri yanında değişik üretimleri de piyasaya sunulmuştur. Kot taşlama yöntemiyle⁴ pantolonlar üretilmiş ve *taşlanmış kot*⁵ adı altında tüketicilerin beğenilerine sunulmuştur.

Ancak taşlanmış kotlarda uygulanan yöntem ilk günden itibaren öldürücü bir mahiyet arz etmiş ve bu durum şirketler tarafından bilinmesine rağmen uygulanmış, bunun yanında herhangi bir önlem dahi alınmamıştır. Kot taşlama yöntemi olarak bilinen kumlama yöntemi kot üretimi olan Avrupa ülkelerinde ve ABD' de uygulanmış ancak bu yöntemin öldürücülüğünün ortaya çıkmasıyla yasak-

lanmıştır. Örneğin 1983 verilerine göre ABD' de kristaliza silikaya maruz kalan 2 milyondan fazla insanın yaklaşık 120000 inin silikozis denilen ölümcül çöl akciğeri⁶ hastalığına yakalanacakları ifade edilmektedir. Kumlama işinde çalışanlarda bu ölümcül hastalığın ortaya çıkması National Institute for Occupational Safety and Health' in önerisiyle kristaliza silikanın yüzeye püskürtülerek temizleme işlemlerine İngiltere' de 1950 ve diğer Avrupa ülkelerinde 1966 yılında yasak getirilmiştir⁷.

Görüleceği üzere ölümcül bir hastalık olan silikozis ve bu hastalığa sebep olan kot taşlama yöntemi yeni olmayıp yıllardır bilinen bir gerçekliktir. Ülkemizde de taşlanmış kot giyiminin ilk gününden itibaren bu yöntemi kullanmaları, gerek büyük şirketlerin bunun kendi ülkelerinde yasaklanmış olduğunu biliyor olmaları gerekse de ülke içerisindeki alt işverenlerin ve denetim organlarının bundan haberdar olmaları ya da olmak zorunda olmaları göz önüne alındığında, bu vakıa, yeni gündeme gelmesine rağmen on yıldan fazla bir geçmişe sahiptir. "*Kot taşlama işçilerinin içinde buldukları durum, çalışma hayatının kuralsızlığının ve kapitalizmin, "sosyal bir hukuk devleti" bağlamında alabileceği vahşiliğinin en çarpıcı örneğidir*"⁸. Bu kadar uzun bir süreçte hiç gündeme gelmemesi ise ülkemizde genelde insan, özelde ise işçi yaşamına ve sağlığına dair umursamazlığın büyüklüğünü göstermesinin yanında mağdur sayısının da korkutucu boyutlarda olduğunu kanıtlamaktadır⁹.

2 (çevrimiçi: <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=204596>, 09.11.2008)

3 (çevrimiçi: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kot>, 09.11.2008)

4 Kot taşlama, blucinlerin beyazlatılmasında kullanılan kum püskürtme yöntemidir.

5 Taşlanmış kot: Sert, ağır pamuklu kumaş, dokunmakla dolgun ve karakteristik kabarıklığıyla dimi kumaş dokumadan dokunmuştur. Onun ince havlı yüzeyine taşlamayla ile ulaşılır. Taşlanmış kot yaygın olarak mavi renkte üretilir. Pantolon (bayan ve erkeklerin) ve spor giyimde kullanılır. (çevrimiçi: http://tr.texsite.info/Ta%C5%9Flanm%C4%B1%C5%9F_kot, 09.11.2008)

6 (çevrimiçi: <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=736149>, 09.11.2008)

7 HORZUM, Gülbanu- Oruç Korkmaz- C. ÇALIŞIR, Haluk, Meslek Anemnezinden Taniya: Kum Rodeo Nedeniyle Oluşan Bir Silikosis Olgusu, Akciger Degisi, Cilt:12, Sayı: 4, sayfa: 185,186.

8 ACAR, C. Taylan, Kot Taşlama İşçilerinin Durumu (çevrimiçi: <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=EklerDetay&ArticleID=883490&CategoryID=42&Date=09.11.2008>, 09.11.2008)

9 Çelik, 2007 yılı içinde gerçekleşen 80 bin "iş kazasında" 1043 işçinin yaşamını yitirdiğini söylerken kayıt dışı çalışmanın itirafını da yapmış oldu. Çelik'in geçmiş yıllarda ölümlerle sonuçlanan "iş kazaları"na ilişkin verdiği bilgiler ise oldukça çarpıcı. Bu bilgilere göre; "2003

Kot taşlama nedeniyle hastalanan işçilerin yasal düzenlemeler gereğince meslek hastalığı olarak kayıtlara geçirilmesi SSK Meslek Hastalıkları Hastanelerince mümkün olmaktadır. Bu hastaların birçoğu bu nedenle kayıtlara geçmemiştir. 2007–2008 yıllarında İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi'nde kayıt altına alınan toplam 71 işçiye, Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi'nde kayıt altına alınan toplam 82 işçiye kot taşlama işinde çalışması nedeniyle silikozis teşhisi konulmuştur¹⁰. Sayın KILIÇARSLAN'a göre *“Bu güne kadar beş yüz kişiye slikozis hastalığı teşhisi konuldu. Bu sayının 3500 olduğu tahmin ediliyor.”*¹¹

B. Yaşanan Vakıalar

Kot taşlama vakıaları gün geçtikçe artmakta ve

yılında 76 bin, 2004'de 83 bin, 2005'de 73 bin, 2006'da 79 bin, 2007'de 80 bin iş kazası meydana geldi. Bu kazalarda ise 2003 yılında 810, 2004'de 841, 2005'de 1071, 2006'da 1592, 2007'de 1043 işçi yaşamını yitirdi. 2003 yılında 440, 2004'de 384, 2005'de 519, 2006'da 74, 2007'de 1208 meslek hastalığı tespiti yapılırken, meslek hastalıkları sonucu 2003 yılında 1, 2004'de 2, 2005'de 24, 2006'da 9, 2007'de 1 işçi yaşamını yitirdi.” (çevrimiçi: <http://kottaslama.org/php/kt/wp/?p=435>, 09.11.2008) Bu verilerde işçi ölümlerinin ancak kayıtlara geçenler olduğu göz önüne alındığında ve merdiven altı şirketlerde sigortasız çalışanların durumu da eklendiğinde meydana gelen ölümlerin vahameti daha iyi anlaşılacaktır. Zira kot taşlama yöntemi nedeniyle bugün bilinen 20'nin üzerinde ölüm vakası gerçekleşirken uzmanlara göre; “Kot taşlama işinde on bin kişi çalışmış ve bu durum slikozis hastalığına yakalananların sayısını artırabilir. Bu güne kadar 35 kişi öldü bu hastalık yüzünden ve bu sayı belki de daha fazla; ama ancak bu kadarı resmi kayıt altında. Bu hastalıktan etkilenmiş ve şu anda askeride olan çok insan var.” Çapa Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Uzmanı Prof. Dr. Zeki KILIÇARSLAN İle Mazlum-Der İstanbul Şube Tarafından Yapılan Röportajdan.

- 10 Bu istatistik Mazlum-Der İstanbul Şube tarafından Bilgi Edinme Kapsamında talep edilen silikozis hastalarına dair 08.10.2008 tarihli İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi Baştabipliği ile 15.10.2008 tarihli Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi Baştabipliğinden gelen resmi cevaplardır.
- 11 Çapa Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Uzmanı Prof. Dr. Zeki KILIÇARSLAN İle Mazlumder İstanbul Şube Tarafından Yapılan Röportajdan.

ileride bu hastalıktan, çok yüksek sayıda ölümlerin olacağı belirtilmektedir. Bu konuda yaşanan olaylar gerek medyada gerek bilimsel araştırmalarda ortaya konmuştur. MAZLUMDER İstanbul Şubesi olarak da bu hastalığa yakalanan işçiler ile yaptığımız röportajlarda benzer durumlar ve çok daha vahim gerçekler ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde 1940'lardan bu yana meslek hastalığı tanısı konulmaktadır ve istatistiklere göre bu hastalıkların başında silikozis gelmektedir¹².

Bu konu ile ilgili bir site olan ve kot taşlama vakıalarına dikkat çeken www.kottaslama.org sitesinde bazı işçilerin yaşadıkları aktarılmaktadır. Siteye göre; *“Taşlanmış kot yapmak için kot kumlama atölyelerinde çalışan yüzlerce işçiyi bekleyen en büyük risk “silikozis” hastalığına yakalanmak.*

2000'lerin başından beri Türkiye'de başta İstanbul'un çevre semtleri (Alibeyköy, Küçüksu, Sultançiftliği, Halkalı) olmak üzere Anadolu'nun farklı yerlerinde kot taşlamak amacıyla kumlama ve zımpara atölyeleri hızla çoğaldı.

*Atölyelerde ağırlıkla Doğu Anadolu, Karadeniz, İç Anadolu bölgelerinden gelen işçiler ve Azeriler gibi yabancı uyruklu insanlar çalışıyor.”*¹³

Genç yaşta bu işlerde çalışan kişilerin birçoğunun şimdi askeride oldukları ve bu kişilere dair zaman zaman askeri hastanelerde de kot taşlama hastalığı teşhisi konulduğu bilinmektedir. GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi ve Etimesgut Askeri Hastanesi hekimlerince kaleme alınan iki olgu şu şekildedir.

“Yirmi bir yaşında erkek hasta, şikayeti olmasına rağmen yapılan tüberküloz taramasında akciğer grafiğinde şüpheli nodüler lezyonlar görülmesi nedeniyle kliniğimize sevkle yatırıldı. Has-

- 12 ÇIMRIN, H. Arif, Meslek Astımı Türkiye Gerçeği, Toraks Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Nisan 2000, sayfa: 88. Yazar meslek astımının sanayileşen toplumlarda en önemli meslek hastalığı olduğunu, ülkemizde ise halen en fazla gözlenen mesleksel akciğer hastalıklarının silikozis gibi toz hastalıkları olduğunu belirtmektedir. sayfa: 87.

- 13 Sitede işçilerin kot taşlama işlerinde çalışma ve sonrasına dair anlatıları için bkz. (çevrimiçi: <http://kottaslama.org/php/kt/wp/?p=4#more-4>, 09.11.2008)

tanın 1 yıl sigara içme öyküsü mevcuttu. Meslek anamnezinde Ekim 2002'den itibaren İstanbul'da bir işyerinde 8 ay süreyle kot kumlama işinde çalıştığını belirtmişti. Fizik bakısında anormal bulgu saptanamadı. P/A Akciğer grafiğinde bilateral üst ve orta zonlarda daha belirgin olmak üzere milimetrik nodüler opasiteler mevcuttu.

Yirmi bir yaşında erkek hasta, öksürük, eforla nefes darlığı şikâyetleri ile başvurdu. Sigara içme alışkanlığı yoktu. Hastamız 2000 yılından itibaren İstanbul'da bir işyerinde 2 yıl 10 ay süreyle kot kumlama işinde çalışmıştı. Fizik muayenesinde her iki hemitoraks kaidede ince raller mevcuttu. P/A akciğer grafiğinde her iki hemitoraksta orta ve alt zonlarda yaygın retikülodümler opasite mevcuttu. Biokimyasal tetkiklerinde sedim 47 mm/saat, albumin 2.7 gr/dL, LDH 465 U/L bulundu. Solunum fonksiyon testinde orta derecede restriktif patern saptandı. Arter kan gazlarında PaO₂: 70.8 mmHg PaCO₂: 27.5 mmHg ve pH: 7.50 bulundu. Toraks YÇBT'de her iki akciğerde tüm lob ve segmentlerde alt loblarda daha belirgin olmak üzere yaygın sentrilobüler milimetrik nodüller, subplevral interlober septal kalınlaşmalar izlendi. Balgam ARB incelemesi ve kültür izlemi negatif olarak raporlandı. Hastaya bronkoskopi uygulandı. Endobronşiyal lezyon izlenmedi. Sağ akciğer orta ve alt lobdan transbronşiyal biyopsiler alındı. Biyopsi sonucu 'fokal interstisyel fibrozis, granülatöz inflamasyon, pnömokonyozis (silikozis) ile uyumlu değişiklikler' olarak raporlandı.¹⁴

MAZLUMDER İstanbul Şubesi olarak yaptığımız işçi röportajlarından bazıları ise şöyledir¹⁵:

1.Hasta :

Ben kot taşlama işinde 1999–2003 yıllarında çalıştım. Hayatımız kaymış zaten, bu hastalık için

14 TAŞ, Dilaver- OKUTAN, Oğuzhan-BOZKANAT, Erkan-ÇİFTÇİ,Faruk- HAHOLU, Abdullah-DEMİRER,Ersin-KARTALOĞLU, Zafer, Kot Kumlamaya Bağlı Olarak Gelişen Silikozis: İki Olgu, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, Cilt:6, Sayı:5, 2007, sayfa: 395, 397

15 Bu görüşme, kurumumuzca, kot taşlama işinde çalışmış ve hastalık teşhisi konmuş işçilerle yüz yüze görüşme şeklinde yapılmış ve bu görüşmeler kayıt altına alınmıştır.

yapılacak bir şey yok. Ben nişanlıyım; ama bu hastalıktan dolayı evlenemiyorum.

2003' te hastalandım ve Güngören'deki özel bir hastane'ye gittim. Bana hiçbir şeyimin olmadığını söylediler, sadece üşüttüğümü ve çalışmamda bir sakıncanın olmadığını belirttiler. 2005'te askere gittim, gidince şikâyetlerimi söyledim. Acemi birliğinden sonra Şırnak' a gittim ve orada yürüyemez hale geldim. Burada da hiçbir şeyimin olmadığını, askeri hastanede bana askerlik yapmak istemediğim için böyle davrandığımı söylediler. 15 ay bu şekilde askerlik yaptım. Askerden 2007'de geldim ve çalışmaya başladım. Ama hala ümitliydim; ta ki geçen Ramazan Bayramına kadar. Çünkü askeri hastanede sadece üşüttüğüm söylenmişti, durum öyle değilmiş meğerse. Ümraniye Devlet Hastanesi'ne gittim, orada röntgen çektiler ve akciğerimin tamamen bittiğini söylediler. Durum bundan ibaret. Şimdi ne çalışabiliyoruz ne yürüyebiliyoruz.

2.Hasta:

Ben kot taşlama işinde 1999–2004 yıllarında çalıştım. Erzurum' da hastaneye gittim ve verem teşhisi koydular. Çapa' da da verem teşhisi koydular. Sonra hangi işte çalıştığımı sordular ve ben de kot taşlama deyince silikozis hastalığına yakalanmış olabileceğimi ifade ettiler ve Meslek Hastalıkları Hastanesi'ne yönlendirdiler. Ondan sonra silikozis teşhisi kondu ve şu anda bu durumdayız. Ben 24 yaşındayım, aynı işte çalışmış ve şu anda silikozis hastalığına yakalanmış iki kardeşim daha var. Biri 18, diğeri 17 yaşında. Şimdi ölüm döşeginde ölümlü bekliyoruz. Yeşil kartla tedavi oluyoruz. Daha yeni, bir arkadaşımız öldü. Bizim de ne zaman öleceğimiz belli değil. İki çocuğum var ve ne yapacağımı bilmiyorum. İşyerleri kabul etmiyor bizleri. 50 metre yürüyorum ve tıkanıyorum. Benim gibi binlerce arkadaş var.

3.Hasta:

Ben kot taşlama işine 1999'da başladım, sonra askere gittim, 2001'de askerden döndüm ve bu işe tekrar başladım ve hastalık nedeniyle 2004'te bıraktım. Sonra on gün içinde on beş kilo verdim. Hastaneye gittim ama teşhis koyamadılar. Sonra

memlekette iyi bir doktor olduğunu duydum ve oraya gittim, ciğerimin büyüdüğünü görünce ilaç tedavisi uygulamaya başladı. Sonra kendimi doğal yollarla tedavi etmeye çalıştım; ama hastalık bir türlü geçmedi. İstanbul'a farklı bir işte çalışmak üzere geldim tekrar. Ama yapamadım ve memlekete kesin olarak döndüm. Televizyonda bu haberleri okuyunca dedim bir gideyim doktora ve şu hastalığımı öğreneyim, hangi derecede olduğunu bileyim en azından. Bu işe girmeden önce sigortam vardı, bu işe girince iptal oldu, şimdi yeşil kartla tedavi oluyorum.

Bu hastalığın tedavisi yok, tek yol organ nakli, biz Sağlık Bakanlığı'ndan bunu talep ediyoruz. Belki de yapılacak bir şey olur diye ümitle bekleme-ye çalışıyoruz.

Bize üç liralık maskelerden bile almadılar, 20-30 kuruşluk maskelerden verdiler, onun hem hiç faydası yoktu hem de çok kötü kokuyordu. Çalıştığımız o tozlu ortamda yemek yiyorduk, su içiyorduk ve hatta uyuyorduk. 180 liralık maskelerden takmamız gerekiyordu; ama onu alacak gücümüz yoktu, işveren de bu imkânı bize sağlamıyordu.

MEDYADA KOT TAŞLAMA

Kot Taşlama işinde çalıştıktan sonra silikozis hastalığına yakalanan ve tedavisi devam eden Abdulhalim Demir'in "**Leyleğin Atılmış Yavruları**" başlıklı yazısı¹⁶;

Leyleklerin yuvada besleyebileceğinden çok yavrusu olunca, yetiştirebileceği kadar yavruyu yuvada bırakıp fazla olanları yuvadan atar.

Bizler Bingöl'ün Karlıova ilçesi, Taşlıçay Köyü'nde doğduk. 1990'lı yıllara kadar hayvancılıkla olan geçimimiz iyi durumdaydı. Köyümüzün toplam 32 bin küçükbaş hayvanı vardı. Herkesin hayatı güllük gülistan iken köyümüze koruculuk getirildi. Köyümüz için pek de hayırlı olmayan günler de böylece başlamış oldu.

Köyden 86 kişi korucu seçildi. 2.100 nüfuslu bir köyde 86 kişinin, bu kişilerin ailelerini de 10 kişiden sayarsak, yalnızca 860 kişinin istihdamı sağlandı. Herkes yaylaya çıkamadığı için hayvanlarını satmak zorunda kaldı. Geri kalanların göç etmekten, gençlerin gurbete çıkıp çalışmaktan başka çareleri kalmadı.

Gurbete gelenlerden biri de bendim. Maddi imkânsızlıklar yüzünden okulu bırakıp İstanbul'a geldim. Çocuk yaşta olduğum için iş bulmakta zorlandım epey. Önceleri bulduğum işyerlerinde yatma yeri vermedikleri için çalışmadım. Sonra İstanbul'a daha önce gelmiş arkadaşlarımızın çalıştığı kumlama atölyelerinde çalışmaya başladım. Bu atölyelerde yatma yeri veriyorlardı. Diğer işyerlerinde çalışan kişilerle maaşlarımız aynıydı. Bize cazip gelişi sadece yatacak yer vermeleri idi. Kumlama, Türkiye'ye yeni geldiği için fazla gelişmemişti. Karanlık bir odada deniz kumuyla kot beyazlatılıyordu. Kum fazla harcanmasın diye de odalara ufak fan takılıyordu. Bu işlerde çalışanlar ya bizim gibi yatma yeri sıkıntısı çekenler ya da yabancı uyruklu işçilerdi. 1999 yılında rodeo

16 Bu yazı Taraf Gazetesi'nin 23.08.2008 tarihli sayısında yer almıştır

(kumlama) çok aşırı parladı. Neredeyse piyasaya sürülen bütün kotlara beyazlatma yapıyordu. Bir anda aldığımız maaşlar piyasanın iki-üç katına çıktı. Herkes köydeki veya çevredeki eşine dostuna bu işi tavsiye etti. Burada başka işlerde çalışan arkadaşlar dahi işlerini bırakıp kumlama işine girdiler.

İstanbul'da iki elin parmaklarıyla sayılacak kadar kumlama atölyesi varken bu sayı yüzlere çıktı. Hiç kumlama nedir bilmeyen sermayedarlar bir kumlama ustasına 3 kuruş fazla verip himayesinde rodeo kurdular. Rodeo açmak için bir kompresör, bir hava tankı, birkaç püskürtme tabancasından başka bir şey gerekmiyordu. Unutmadan, kelepirci bir bodrum bir de çalışacak işçi gerekiyordu. Bizler İstanbul'a gelip 1 sene 10 ay çalışıp, köyümüze 15 gün dinlenmeye giderdik. Sigorta nedir duymuştuk ama ne için gerekli olduğunu anlatmamışlardı. Bizim gözümüzde sigorta, 20 yıl aynı işyerinde çalışmanı emekli etmektir. Oysa sigorta hayatı garanti etmemiş. Hadi bizler bilmiyorduk peki devlet neredeydi; çalışan işyerleri vergiye tabiydi. Elektrik faturası ödüyorlardı, vergi ödüyorlardı. Peki, merak etmiyorlar mıydı bu işyerinde ne üretiliyor, kimler çalışıyor. Sonuç itibarıyla; senin belli iş yasaların ve bunun denetimi için kurumların var. Sen buraya elektrik, su verip vergi alıyorsan merak edip denetleyeceksin; şartlara uygun, koyduğun yasaya uygunsa çalışma ruhsatı vereceksin.

Ve şu an hepimiz hastayız, hem de tedavisi olmayan bir hastalık. Sadece köyümüzde resmi olan hasta sayısı 187, doktora gitmeyenlerle beraber 300 kişi hasta ve çaresiz ölümü bekliyoruz.

Türkiye'nin birçok bölgesinde bu işten hastalanan işçiler var. Bizim hikâyemiz böyleydi, onların kim bilir nasıl?

Şimdiye kadar 3 arkadaşımızı kaybettik ve yatağa mahkûm 4 arkadaşımız var, yaşamları oksijen tüpüne bağlı. Aslında hepimiz perişanız çünkü çalışmıyoruz, yürümekte bile zorluk çekiyoruz. Geçimi bize bağlı ailelerimiz var, onlara bakamıyoruz. Bu bize hastalıktan da çok koyuyor. Bizi bu hallere düşüren iş sahipleri kadar devlet de suçludur. Devlet bize sahip çıkmalıdır, en azından bizi iyileştiremezse bile bundan sonraki yaşamımızı garanti altına almalıdır.

Şimdi merak ediyorum yazımı okuyup bize sa-

hip çıkacaklar mı? Yoksa bu leylek hikâyesine gerçekten inanacağım... Acaba atılmış yavrular biz miyiz?

Hayatı Kot Taşlarken 24'ünde Bitti

Beş yıl öncesine kadar geçimini 'kot taşlama işçiliğinden' sağlayan Karlıovalı bir işçi daha öldü. İki yıldır yatalak halde tedavi gören 24 yaşındaki Ruhut Yıldırak, Taşlıçay köyünün beşinci, tüm ülkenin tespit edilebilen 39. silikozis kurbanı oldu. Yıldırak'ın aynı işi yapan amcasının oğlu da ölüm sınırında...(RADİKAL Gazetesi, 03.03.2009)

Silikozise Bir Can Daha: Kot Taşlama İşçisi Hüseyin Özkaya Öldü

Uzun süredir silikozis hastası olan Özkaya yaşamını yitirdi. Özkaya, Kot Taşlama İşçileriyle Dayanışma Komitesinin rakamlarına göre 4 bin silikozis hastası işçiden biriydi.

Uzun süredir yatağa bağlı yaşayan silikozis hastası **Hüseyin Özkaya** (25) hayatını kaybetti. Kot taşlama işçisi Özkaya'nın amcasının oğlu **Beytullah Özkaya** da aynı hastalıktan yaşamını yitirmişti.(BİA Haber Merkezi, 24.10.2008)

Ölüm atölyelerine baskın

Kot taşlama atölyelerinde yaşanan sağlık skandalları üzerine Jandarma, Büyükçekmece'deki 'merdiven altı' atölyelere baskın düzenledi. 2 atölyeye ruhsatsız iş yeri açma ve kaçak işçi çalıştırmaktan yasal işlem yapıldı.

Dolgun ücretlere aldanarak 'kot taşlama' işinde çalıştırılan gençlerin tıpta 'silikozis' olarak bilinen çöl akciğeri hastalandığına yakalandığı haberlerinin basına yansması üzerine güvenlik güçleri bu atölyelere yönelik bir çalışma başlattı. Avrupa'da 40 yıl önce yasaklanan Türkiye'de ise büyük firmaların taşeron olarak kullanıldığı kot taşlama atölyelerine Jandarma ekipleri baskın düzenledi. İstanbul İl Jandarma Komutanlığı bağlı ekipler önceki gün Büyükçekmece'de bulunan kot atölyelerine baskın düzenledi. (STAR Gazetesi, 11.09.2008)

Kot Taşlama İşçilerinden Suç Duyurusu

Birçok arkadaşlarını çalışırken kaybeden kot taşlama işçileri bugün haklarını aramak için adliye-deydiler. İşçiler, birçok işçinin öldüğünü ya da sakat kaldığını iddia edip işverenler ve Çalışma Bakanlığı aleyhinde suç duyurusunda bulundular.

Türkiye'nin gündemine peş peşe yaşanan ölüm haberleriyle gelen kot taşlama işçileri, haklarını aramak için yasal mücadelede başladı. Sağlıksız çalışma koşulları nedeniyle haklarını mahkemede arayan işçiler, suç duyurusunu Kot Taşlama İşçileri Dayanışma Komitesi'nin avukatları ile birlikte yaptı. Avukatlardan Özlem Ayata, "Biz bugün burada kasten adam öldürmekten şikâyetinde bulduk" dedi. (NTV 09.09.2008)

Müfettişlerin Bulamadığı Kot Taşlama

Atölyeleri Gece Çalışıyor

Bakanlık, kayıt dışı çalışan kot taşlama atölyelerini adreslerinde bulamadığından denetim yapamadı. (BİA Haber Merkezi İstanbul 29.08.2008)

Patronun Kâr Hırsı İşçi Öldürüyor

Sermayenin ucuz maliyet inadı işçilerin yaşamına mal oluyor. Tersane ve Davutpaşa işçilerinden sonra iş cinayeti kategorisine kot taşlama işçileri de katıldı. Kot taşlama işinin makinelerle yapılması gerekirken patronların daha ucuza mal etmek için elle yaptırılan işlem nedeniyle işçiler ölüme yol açan 'Silikozis' göğüs hastalığının pençesinde. 8 Temmuz'da Yozgat'tan acil olarak Ankara Keçiören Meslek Hastalıkları Hastanesi'ne kaldırılan 37 kot taşlama işçisinin 3'ünün durumu ağır.

(BİRGÜN Gazetesi 20.07.2008)

'Üretmenin Bedeli Ölmek Midir?'

Öz İplik-İş Genel Başkanı ve Hak-İş Genel Başkan Yardımcısı Yusuf Engin, kot taşlama atölyelerinde çalışan işçilerin silikozis (kumlama hastalığı) adlı meslek hastalığı sonucu ölmelerine ilişkin yaptığı açıklamada, "Üretmenin bedeli ölüm olmalı" dedi.

Engin, dün konuyla ilgili yaptığı yazılı açıklamada, 15-25 yaş arasındaki binlerce gencin ölüm tehdidi

altında kot taşlama atölyelerinde çalışmasının kayıt dışı gerçeğinin ve denetim yoksunluğunun hazin bir tablosu olduğunu ifade etti.

(EVRENSEL Gazetesi 12.07.2008 Cumartesi)

Öldüren İşkolu: KOT TAŞLAMA

Makinelerle yapılması gereken kot taşlama işi, ucuz olduğu gerekçesiyle Türkiye'de elle yapılıyor. Trabzonlu 4 kardeş de aynı dertten mustarip. Karlıovalı 20 işçi çürük raporu aldı.

Uzmanlar, kot taşlama ya da kumlama işinin ölümle sonuçlanabilen "silikozis" hastalığına neden olduğunu, insanlık dışı koşullardaki atölyelerde çalışan onlarca gencin bu nedenle öldüğünü söylüyor.

NTV-MSNBC'nin haberine göre, dünyada makinelerle yapılan bu iş, Türkiye'de ucuz diye elle yapılıyor. Taşradan İstanbul'a bu iş için gelen 15-25 yaş arasındaki gençler, sigortasız, maskesiz, havalandırması bile olmayan kot taşlama atölyelerinde, 6 ay ile 2 yıl arasında çalıştıktan sonra, öleceklerini öğreniyorlar. Bu, aynı zamanda maden işçilerinin de "meslek hastalığı." (MİLLİYET Gazetesi 12.06.2008)

Ölüm Atölyeleri Altı Yılda 20 Can Aldı

Avrupa'da yasaklanan yöntemle kot taşlaması yaptırılan işçiler, bir bir silikozis hastalığına yakalanarak ölüyor.

İSTANBUL - Tuzla tersanesinde bitmek bilmeyen kazalar, Davutpaşa'da patlayan kaçak imalathaneler, Çubuk'ta süt fabrikasında kazan patlaması ve değişmeyen sonuç: Onlarca işçinin göz göre göre ölümü. Ölümüne çalışmanın en uç örneklerinden biri ise daha önce 'Arena' programının ortaya çıkardığı 'Kot taşlama' işçileriydi. Taşeron atölyelerinde blucinlerin taşlanması işleminde çalışan işçiler 'silikozis' adı verilen ve yavaş yavaş ölüme götüren akciğer hastalığıyla mücadele ediyor. Hastalığın ilk kez doğru teşhis edildiği 2002'den beri 20 işçi öldü, onlarcası ağır hasta.

(RADİKAL Gazetesi 10.06.2008 Salı)

Kot Ağartmada Çalışanlar Ölümcül Hastalık Tehdidinde

Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları ve TBC Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Abdurrahman Şenyiğit, kot taşlamave ağartma işinde çalışan işçilerin sağlığının tehlikede olduğunu söyledi.

Şenyiğit, bu tür işlerde çalışan işçilerin yaklaşık üçte birinin silikozis adı verilen ve genellikle ölümcül seyreden bir hastalıkla karşı karşıya kaldığını vurguladı. Prof. Dr. Şenyiğit, silikozisin en kötü 3 tipinin olduğunu belirterek, akut yüksek toza bağlı olarak gelişen ve kısa sürede büyüyen son derece ciddi bir hastalık olduğunu vurguladı. (ZAMAN Gazetesi 12.03.2008)

KOT TAŞLAMA HASTALIĞI ve HUKUKİ DURUM

A. Kot Taşlama Hastalığı Nedir?

Gelişmiş ülkelerde mesleki sağlık sorunu olarak kas iskelet ve psikolojik sorunlar yanında solunum bozuklukları en önemli sağlık sorunu olarak yer almaktadır. İş ortamında maruz kalınan tozsal maddeler, solunum yoluyla akciğer ve tüm solunum organlarına büyük tahribatlar gerçekleştirebilmektedir. Bilindiği üzere tozlar uzun süre solunduğu zaman çeşitli akciğer hastalıklarına sebep olmaktadır. İşte bu tozlardan ölümcül etkiye sahip silis maddesi de aynı yolla etki göstermektedir. Kayaların ve taşların çoğunda silis vardır. Bunların parçalanması, kesilmesi, öğütülmesi gibi işlemler sonucu silikozis riski söz konusudur. Ayrıca kömür tozuna maruz kalanlarda pnömokonyoz, asbest tozuna maruz kalanlarda asbestozis, pamuk tozuna maruz kalanlarda bisinozis gibi meslek hastalıkları görülebilmektedir¹⁷.

İşte kot taşlama yöntemi olarak bilinen kot kumlama sonucunda da silika denilen tozların benzer şekilde vücuda girerek günlük tabirle kot taşlama hastalığına, tıbbi terimsel olarak da silikozis hastalığına sebep olmasıdır. *Kot taşlama ya da asıl olarak kot kumlama, kotun aşındırılıp renginin açılması veya yumuşatılması amacıyla, basınçlı hava veya buhar verilerek kumaş üzerine kum partiküllerinin püskürtülmesidir.* Kotun üretilmesi aşamasından sonra kot yıkama, kot ağartma, yıpratma, zımpara, kum rodeo ve kimyasal rodeo olarak adlandırılan kota son şeklini veren yan işlemler uygulanmaktadır.

Silikozis, kristal silika inhalasyonu sonucu gelişen diffüz interstisyel fibronodüler akciğer hastalığıdır. Hastalık silikaya çevresel veya meslekî olarak maruziyet sonucu gelişebilir. Silika inhalasyonuna yol açan birçok iş kolu tanımlanmış-

17 AYDOĞAN, Sami- TUNCAY, Aslıhan, Taş ve Kağıt İşçiliğinde Çalışanlar İle Büro Çalışanlarında Akciğer Fonksiyonlarının Karşılaştırılması, Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences) Cilt:16, Sayı: 2, 2007, sayfa: 104.

tır. Madencilik, yol yapımı gibi yer kabuğunda kazma, delme, tünel yapım işleri, cam, silika tuğla, seramik, porselen üretimi, dökümhanelerde çalışma, aşındırıcı toz, zımpara kâğıdı üretimi silika inhalasyonuna neden olan başlıca iş kollarıdır¹⁸.

Kumlama, silikozis için en önemli risk faktörüdür. Solunumsal koruyucular kullanılsa bile silikanın solunabilir partiküllerinin alınması ile oluşur ve yüksek riskle birlikte. Avrupa ülkelerinde 40 yıl önce kumlama için silikanın kullanımı sınırlandırılmasına rağmen, Türkiye'de kuvarsın kolay ve ucuz sağlanması nedeniyle farklı iş kollarında yaygın şekilde kullanılmaktadır. Taşlanmış kotun popülaritesinin artmasıyla bu tür kotların yapımı da hızla artmaktadır¹⁹.

İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi Başhekim Yardımcısı Dr. Fatih Hamşioğlu silikozis hastalığının oluşumu hakkında şu şekilde bilgilendirmede bulunmuştur:²⁰; “10 mikron çapındaki kum parçacıkları akciğere gidemez. Alveollere giden kumların çapı 3–5 mikron çapındadır ve bunlar dışarı atılamaz ya da emilemez. İşçiler makineyle basınçlı bir şekilde kumu püskürtür ve kum tanelikleri 10 mikron çapından daha küçük parçalara ayrılarak solunum yoluyla ciğere alınır. Bunlardan 1 mikron çapındakiler dışarı atılabilirler; ama 3–5 mikron çapındakileri vücut bağdoku ile çevreler ve orası iptal olur. Büyük firmalar bu işi taşeron olarak merdiven altı ve kayıtsız iş yerlerine yaptırır. Bu merdiven altı yerlerde işçiler günde 14 saat çalışıyor ve çok kısa sürede silikozis hastalığı baş gösteriyor. Akciğer kum tozuna çok hassastır, kömür tozuna da hassastır fakat kum tozu kadar değil.”

18 TAŞ, Dilaver- OKUTAN, Oğuzhan-BOZKANAT, Erkan-ÇİFTÇİ, Faruk- HAHOLU, Abdullah-DEMİRER,Ersin-KARTALOĞLU, Zafer, Kot Kumlama Bağlı Olarak Gelişen Silikozis: İki Olgu, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, Cilt:6, Sayı:5, 2007, sayfa: 395

19 HORZUM, Gülbanu- Oruç Korkmaz- C. ÇALIŞIR, Haluk, Meslek Anemnezinden Taniya: Kum Rodeo Nedeniyle Oluşan Bir Silikozis Olgusu, Akciğer Degisi, Cilt:12, Sayı: 4, sayfa: 186.

20 İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi Başhekim Yardımcısı Dr.Fatih Hamşioğlu İle MAZLUMDER İstanbul Şubesi Yetkilileri Arasında Yapılan Görüşmeden aktarılmıştır.

B. Hukuki Durum

1. Yaşam Hakkı ve Sağlık Hakkı

Yaşam hakkı; insan varlığı kabulünün zorunlu bir sonucudur. Yaşam hakkı tanınmaz ve korunmazsa, insanın varlık kazanması ve varlığını sürdürmesi mümkün olmayacaktır. Bu haliyle yaşam hakkı, insan haklarının özünü teşkil etmektedir. İnsan hakları, ancak yaşam hakkı ile bir anlam ifade edecektir.

Yaşam hakkı; insan varlığının yaşam imkânına kavuşması ve varlık kazandıktan sonra da yaşam imkânının sürdürülebilirliğini tanımakta ve güvence altına almaktadır. Yaşam hakkının bu anlamı, Anayasa m.17/I'de şu şekilde ifade edilmektedir:

“Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.”

Yaşam hakkı, verdiğimiz bu geniş anlamı ile bütün insan haklarını kapsayıcı bir fonksiyon üstlenmektedir. Yaşam hakkı, konumuz çerçevesinde, bireyin beden ve ruh sağlığı içerisinde yaşama hakkını da kapsamaktadır. **Sağlık hakkı**; yaşamın insan onuruna yaraşır bir düzeyde sürdürülebilirliği için dokunulmaz, vazgeçilmez, devredilmez hak niteliğindedir. Sağlık hakkı; bireyin, bulunduğu her mekânda beden ve ruh sağlığı içerisinde bulunmasını ve sağlıklı olma halini zedeleyici herhangi bir olayın vukuunda ise, esenlik halinin tekrar gerçekleştirilmesini güvencelemektedir. Sağlık hakkı çerçevesinde, bireyin, sağlıklı bir ortamda çalışması, çalışma zaman, mekân ve usullerinin sağlık hakkını gerçekleştirecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Yaşam hakkı ve bu hakkın anlamı içerisinde ifadesini bulan sağlık hakkının gerçekleştirilmesi için, inceleme konumuzu oluşturan “Kot Taşlama İşçileri” üzerinden bakarsak, başta devlete olmak üzere işverenlere ve toplumun her bir ferdine büyük görevler düşmektedir.

2. İş Güvenliği ve Meslek Hastalığı

İş Güvenliği

4857 sayılı İş Kanunu, “İş Sağlığı ve Güvenliği” başlığını taşıyan Beşinci Bölümü ile bu kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmeliklerde, işçilerin iş sağlığı ve güvenliği, işveren açısından temel bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir. Nitekim 4857

sayılı kanununun 77. maddesinin I.fikrasına göre;

“İşverenler işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmamak... la yükümlüdürler.”

İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği'nin, “İşverenlerin Yükümlülükleri” başlıklı 5. maddesine göre de;

“İşverenlerin yükümlülükleri ile ilgili genel hükümler aşağıda belirtilmiştir:

- İşveren, işle ilgili her konuda işçilerin sağlık ve güvenliğini korumakla yükümlüdür.
- İşverenin iş sağlığı ve güvenliği konusunda işyeri dışındaki uzman kişi veya kuruluşlardan hizmet alması bu konudaki sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.
- İşçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki yükümlülükleri, işverenin sorumluluğu etkilemez.”

İş Kanunu ve bağlı düzenleyici işlemler incelendiğinde görülmektedir ki, işverenin iş sağlığı ve güvenliği hususundaki sorumluluğu, ‘**kusursuz sorumluluk**’ prensibi üzerinden düzenlenmektedir. Yani işveren, nezdinde çalışmakta olan işçilerin, işlerini ifa etmeleri sırasında, sağlık ve güvenliklerini, her ne şart altında bulunursa bulunsun sağlamakla yükümlüdür.

İncelememizin içeriğini oluşturan “kot taşlama işçileri” üzerinden konuyu değerlendirdiğimizde; işverenin, kot taşlama işlemleri sırasında işçilerin sağlık ve güvenliğini sağlaması, sağlık ve güvenliğin sağlanması için gerekli her türlü tedbiri alması gerekmektedir.

İnceleme konumuz olan kot taşlama gibi bazı iş sahalarında, işlemler sırasında, birtakım tozsal maddelere maruz kalınmaktadır. **Kot taşlama işlemi olarak adlandırılan, kotun aşındırılıp renginin açılması veya kotun yumuşatılması amacıyla, basınçlı hava veya buhar verilerek kumaş üzerine kum partiküllerinin püskürtülmesi işlemlerini ifade etmektedir.** İş ortamlarında maruz kalınan tozsal maddeler, solunum yoluyla akciğer ve diğer tüm solunum organlarına büyük tahribatlar vermekte, uzun süre solunan tozsal maddeler, çeşitli akciğer hastalıklarına yol açmaktadır. Kot taşlama işlemleri sırasında da, silika denen tozlar, vücuda girerek günlük tabir ile kot taşlama hastalığına, tıbbi terimi ile silikozis

hastalığına sebep olmaktadır.

Kot taşlama alanında faaliyet gösteren işverenler, işlemler sırasında, işçilerin sağlık ve güvenliğini sağlamak adına her türlü tedbiri almak, her türlü araç ve gereci eksiksiz bulundurmamakla yükümlüdürler. İşverenler bu çerçevede, işçilerin tozsal maddelere maruz kalmaması için gerekli olan solunumsal koruyucu ekipmanları temin etmelidir. Hatta İş Kanunu m.77/II hükmüne göre,

“İşverenler işyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine uyulup uyulmadığını denetlemek, işçileri karşı karşıya buldukları mesleki riskler, alınması gerekli tedbirler, yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek ve gerekli iş sağlığı ve güvenliği eğitimini vermek zorundadırlar.”

Bu çerçevede, işçilerin sağlık ve güvenliğini korumak için gerekli önlemlerin alınması, araç ve gereçlerin temin edilmesi, buna ilişkin olarak işçilere eğitimlerin verilmesi ve bütün bu hususlara uyulması durumunun takibi sorumluluğu işverenin üzerinde bulunmaktadır.

Özel olarak belirtmeliyiz ki, kot taşlama işlemleri sırasında, işçiler, solunumsal koruyucu ekipmanlar kullansalar da, silika denen tozlar, solunum yolu üzerinden vücuda alınabilmekte ve böylece de işçiler, silikozis hastalığı açısından büyük bir risk altında bulunmaktadır. Bu sebeple İngiltere’de 1950 yılında, diğer Avrupa ülkelerinde ise 1966 yılında, silikanın yüzeye püskürtülmek suretiyle yapılan temizleme işlemleri yasaklanmıştır²¹.

İşverenin tüm bu hususlara ilişkin yükümlülüğüne riayet edip etmediğinin nihai kontrolü, yetkili mercilerce yapılmalıdır. Standartları ve düzenlemeleri yapan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın denetim sorumluluğu da doğal olarak olacaktır. Nitekim İş Kanunu'nun 79. Maddesinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca yapılacak teftişlerde,

“Bir işyerinin tesis ve tertiplerinde, çalışma yöntemi ve şekillerinde, makine ve cihazlarında işçilerin yaşamı için tehlikeli olan bir husus tespit edilirse, bu tehlike giderilinceye kadar işyerlerini iş sağlığı ve güvenliği bakımından denetlemeye yetkili iki müfettiş, bir işçi ve bir işveren temsilcisi ile Bölge Müdüründen oluşan beş kişilik bir komis-

yon kararıyla, tehlikenin niteliğine göre iş tamamen veya kısmen durdurulur veya işyeri kapatılır.” denilmektedir.

Devletin bu konuda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmemesi, sosyal devlet olgusuyla bağdaştırılamayacağı gibi, tarafı olunan pek çok uluslararası sözleşmeye de aykırılık teşkil etmektedir. Şöyle ki:

Uluslararası Çalışma Örgütü(İLO) belgelerinden “ İş sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin 155 Sayılı Sözleşme”sinin **4. maddesinde:**

1. *“Her üye, ulusal koşullar ve uygulamaya göre ve en fazla temsil kabiliyetine sahip işçi ve işveren kuruluşlarına danışarak iş güvenliği, iş sağlığı ve çalışma ortamına ilişkin tutarlı bir ulusal politika geliştirecek, uygulayacak ve periyodik olarak gözden geçirecektir.*
2. *Bu politikanın amacı, işle bağlantılı olan veya işin yürütümü sırasında ortaya çıkan kaza ve yaralanmaları, çalışma ortamında bulunan tehlike nedenlerini mümkün olduğu ölçüde asgariye indirerek önlemek olacaktır.”*

İlgili sözleşmeyi onaylayan Türkiye, bu sözleşmede düzenlenen yükümlülükleri uluslararası bir yükümlülük olarak kabul etmiştir. Sözleşmenin **8. maddesinde;**

“Her üye, yasa veya yönetmelik çıkarmak suretiyle veya ulusal şartlarına ve uygulamasına uygun diğer bir yöntemle, ilgili işçi ve işverenlerin temsilcisi olan kuruluşlara danışarak, Sözleşmenin 4 üncü maddesine etkinlik kazandırmak için gerekli önlemleri alacaktır.” İfadesine yer verilmektedir.

İlgili Sözleşme’nin 9. maddesinde de bu hususun teminatı olarak;

“İş sağlığı ve güvenliği ve çalışma ortamına ilişkin ilgili mevzuatın uygulanması uygun ve yeterli bir denetim sistemi ile güvence altına alınacaktır. Yürütme sistemi, mevzuat ihlallerine karşı yeterli cezalar öngörecektir” hükmü yer almaktadır.

Ulusal mevzuat açısından konu değerlendirildiğinde Türkiye’deki iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin mevzuat hükümlerinin yeterli olduğu, ancak mevzuatın uygun ve yeterli bir denetimle güvence altına alması ve eksikliklerin yaptırıma bağlanması

hususunda yetersiz kaldığı görülmektedir.

Kot taşıma işlemlerinden ve bu işlemlerde herhangi bir koruma mekanizmasından yoksun olarak çalıştırılan işçilerin varlığından, yetkili makamlar haberdar olmalarına rağmen, gerek işçilerin sağlık ve güvenliğinin sağlanması ve gerekse de söz konusu işçilerin kayıtdışı istihdamını önlemeye yönelik herhangi bir faaliyette bulunulmamaktadır.

Meslek Hastalığı

Bireyin insan onuruna yaraşır yaşam hakkını gerçekleştirme amacı ile sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkını kapsayıcı bir görünümde. Bireye, insan onuruna yaraşır bir yaşam hakkı vaadi doğrultusunda, hastalık, engellilik, işsizlik, ölüm, yaşlılık, sosyal dışlanma gibi pek çok sayıda bulunan, insanın sosyal ve ekonomik uyumunu tehdit eden tehlikelere karşı güvence sunulmaktadır.

Sosyal güvenlik hakkı çerçevesinde, çalışan bireyin, çalışma şekli, zamanı, mekânı gibi sebepler üzerinden maruz kalabileceği ve esenlik halini zedeleyici nitelikteki olumsuz hallere karşı korunması amacıyla meslek hastalığı sigortası söz konusu olmaktadır. Sosyal güvenlik hakkı, meslek hastalığı sigortası vasıtasıyla, tehlike ile karşılaşan bireye, ekonomik açıdan tehlikelere açık kalmaması için koruma sunmaktadır.

Meslek hastalığı kavramı, genel olarak, kişinin çalışma alanı ile bağlantılı bir şekilde esenlik halinde meydana gelen arızaları ifade etmektedir. İlgili kavram, **5510 Sayılı Kanun’un 14.maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır:** *“Meslek hastalığı, sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal özrürlük halleridir.”*

Meslek hastalığı, kapitalist sistemin kutsadığı ‘çalışma’ ve ‘daha çok kâr’ olgusu karşısında birey, beden ve ruh dünyasının uğradığı zararların bilançosu olmaktadır. Devlet, insan onuruna yaraşır yaşam hakkını gerçekleştirme amacı üzerinden aldığı sosyal devlet vasfı gereği olarak, bireyi meslek hastalığı olgusuna karşı güvence altına almak durumundadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından hazırlanmış olan 102 Sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin Sözleşme 31–38. maddeleri

üzerinden taraf devletlere, meslek hastalığı olgusu karşısında, ilgililere güvence sağlama görevi yüklenmektedir.

Sosyal devlet, Anayasa'nın 60.maddesinde, "*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir*" şeklinde ifade edilen sosyal güvenlik hakkı çerçevesinde, herkese güvence sunmak zorundadır. Çalışan insanı tehdit eden meslek hastalığı olgusu karşısında, bireye, bu olgu ile karşılaşma öncesinde, karşılaşma halinde güvencenin varlığına dair soyut güvence, karşılaşma sonrasında ise ekonomik temelli somut güvence sunulması amaçlanmaktadır.

Her şeyden önce ilgiliye, meslek hastalığı teşhisinin konulması gerekmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun yetkili kıldığı hastanelerden alınan sağlık kurulu raporu doğrultusunda yapılacak inceleme sonrasında, ilgili kişi hakkında, meslek hastalığına yakalandığına dair Kurum Sağlık Kurulu raporu verilmektedir.

Meslek hastalığı teşhisi konulan çalışan kişi hakkında, ekonomik güvence mekanizması yürürlüğe girmektedir. Güvence, ilgili çalışanın, meslek hastalığı sonucu işten uzak kaldığı zaman diliminde, uğradığı gelir kaybını ve meslek hastalığı sonucu yitirdiği meslekte kazanma gücünü telafi etmeye yöneliktir. Bu çerçevede ilgili nezdinde birtakım haklar doğmaktadır. İlgiliye tanınan bu haklar; işgöremezlik durumuna bağlı olarak günlük geçici işgöremezlik ödeneği ve/veya sürekli işgöremezlik geliri bağlanmasıdır (5510 S.K. m.16/I-a-b).

Meslek hastalığı sonucu ilgilinin ölmesi sonucunda geride bıraktığı ailesinden eşi, çocukları ve durumları gerektirdiği ölçüde ana-baba şeklinde tanımlanan hak sahipleri de güvence kapsamında bulunmaktadır. Çünkü bu kişiler, aile fertlerinden birini, çalışma ortamı, mekânı, zamanı gibi sebepler yüzünden meydana gelen meslek hastalığı sonucu yitirmiş bulunmaktadırlar. Hak sahiplerine, güvence kapsamında, gelir bağlanmakta (m.16/I-c); ayrıca, hak sahiplerine cenaze ödeneği ödenmesi söz konusu olmaktadır (m.16/I-e).

Meslek hastalığına yakalanmış işçi hakkında, sosyal güvenlik hakkı çerçevesinde, hastalığın teşhis ve tedavi bütün süreçlerinde gerekli olan sağlık hizmetlerinin finansmanı, genel sağlık sigortası kapsamında karşılanacaktır. İlgili, meslek hastalığı çerçevesinde sağlık hizmetlerinden faydalanabilmek için herhangi bir prim ödeme yükümlülüğü altında bulunmamaktadır (5510 S.K.m.67/I). Resmi veya

özel sağlık hizmeti sunucularından herhangi birine başvurmak suretiyle sağlık hizmetine ulaşmak mümkündür (5510 S.K. m.73). Ayrıca 5510 Sayılı Kanun'un 69.maddesinin I.fıkrasına göre, meslek hastalığı halinde, sağlık hizmetine ulaşım sırasında ilgiliden herhangi bir katılım payı ödemesi de istenemeyecektir.

Ancak ilgilinin veya hak sahiplerinin sosyal güvence kapsamında yer alabilmesi için her şeyden önce, sigortalı kaydının yapılmış olması gerekmektedir. İlgili çalışan 'sigortalı' sıfatına sahip olmalı ki, sosyal güvenlik hakkı imkânından faydalanabilsin.

Raporumuzun konusunu oluşturan 'kot taşlama işçileri' ise, büyük kot firmaları tarafından, merdiven altı olarak tabir edilen alt işverenler tarafından, kayıt dışı olarak çalıştırılan işçiler olmaktadır. Yani çalışma hayatında, üretim sürecinde olmalarına rağmen, kayıt dışı tutulmaları gereği sigortalı sıfatını alamamakta ve bu çerçevede sunulan sosyal güvencelere de sahip olamamaktadırlar. Ancak çalıştırılan işçilerin, sigortalı girişleri yapılmamış olsa bile, bu durumun sonradan tespiti halinde, tespit edildiği tarihten önce meydana gelen meslek hastalığı sonucu, ilgililer nezdinde sosyal güvenlik hakkı çerçevesinde doğan haklar, devlet tarafından sunulacaktır. 5510 Sayılı Kanun'un 23.maddesine göre; "*Sigortalı çalıştırmaya başlandığının süresi içinde sigortalı işe giriş bildirgesi ile Kuruma bildirilmemesi halinde, bildirgenin sonradan verildiği veya sigortalı çalıştırıldığı Kurumca tespit edildiği tarihten önce meydana gelen iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık halleri sonucu ilgililerin gelir ve ödenekleri Kurumca ödenir.*" Kot taşlama işçilerinin, çalışma şekilleri ile bağlantılı olarak akciğerlerinde bir rahatsızlık ile karşı karşıya kalmaları sebebiyle, tek başlarına bırakılmamaları, ölüme terk edilmemeleri gerekmektedir.

C. Hukuki ve Cezaî Sorumluluk

Hukuki Sorumluluk

İşçi ile işveren arasında, iş sözleşmesi ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişkinin varlığı ve geçerliliği, herhangi bir yazılı sözleşme yapılmasına bağlı bulunmamaktadır. İşçinin iş görmeye başlaması ile yani fiilen ilişkinin varlığı halinde, hizmet sözleşmesi ilişkisi kurulmaktadır.

İşveren, iş ilişkisi çerçevesinde, İş Kanunu'nun 77.maddesinin I.fikrasına göre; *"İşverenler işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksatsız bulundurmamak...la yükümlüdürler."* İşverenler, yine aynı maddenin II.fikrasına göre; *"İşverenler işyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine uyulup uyulmadığını denetlemek, işçileri karşı karşıya buldukları mesleki riskler, alınması gerekli tedbirler, yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek ve gerekli iş sağlığı ve güvenliği eğitimi vermek zorundadırlar."* İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği'nin 5.maddesindeki hükme göre; *"İşverenlerin yükümlülükleri ile ilgili genel hükümler aşağıda belirtilmiştir: a) İşveren, işle ilgili her konuda işçilerin sağlık ve güvenliğini korumakla yükümlüdür. b) İşverenin iş sağlığı ve güvenliği konusunda işyeri dışındaki uzman kişi veya kuruluşlardan hizmet alması bu konudaki sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. c) İşçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki yükümlülükleri, işverenin sorumluluğu ilkesini etkilemez."*

Asıl işveren-alt işveren ilişkisinin varlığı halinde, alt işveren ile birlikte asıl işveren, *"iş sözleşmesinden veya alt işverenin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülüklerinden..."* (İş Kanunu m.2/VI) sorumlu olmaktadır.

Yukarıda aktardığımız mevzuat ışığında, şu hükme ulaşılmaktadır: **İşverenler, işçilerin sağlık ve güvenliğini sağlama hususunda, kusursuz sorumluluk altında bulunmaktadır.**

İnceleme konumuzu oluşturan 'kot taşlama işçileri', çalışma şekilleri açısından, işçi sağlığını olumsuz etkileyici büyük bir tehdit altında bulunmaktadır. Kot taşlama işçileri, kot üretim sürecinin ardından, kotun aşındırılıp renginin açılması veya yumuşatılması suretiyle kota son şeklini veren, kumaş üzerine basınçlı hava veya buhar verilerek kum partiküllerinin püskürtülmesi aşamasında görev yapmaktadırlar. 'Kot taşlama' veya 'kot kumlama' denilen bu işlemler sırasında, silika denilen tozların solunum yoluyla vücuda girmesi, günlük tabirle kot taşlama hastalığına, tıbbi terimsel olarak da silikozis hastalığına sebep olmaktadır. Çöl akciğeri²² olarak da anılan bu hastalık karşısında, işçilerin sağlık ve güvenliğinin sağlanması gerekmektedir.

dir. Halbuki işçiler, bizzat kendileri tarafından alınan maskeler dışında, herhangi bir koruyucu muamele ile karşılaşmamışlardır.

Bu yaşananlar ışığında, kot taşlama işçilerini istihdam eden alt işveren konumundaki taşeron firmalar ile asıl işveren konumundaki büyük kot firmaları, işçilerin içerisinde bulunduğu söz konusu durumdan kendilerine kusur atfedilemese bile sorumlu bulunmaktadır.

Kot taşlama işçilerinin yakalandığı silikozis hastalığı, yukarıda aktardığımız bilgiler ışığında, bir meslek hastalığı hükmündedir. Meslek hastalığına yakalanmış bireylere, sosyal güvenlik hakkı çerçevesinde, ekonomik güvence sunulmaktadır. Devlet tarafından sunulan bu güvencenin sebebini oluşturan meslek hastalığının meydana gelmesinde, işverene izafe edilebilecek bir kusurun varlığı söz konusu ise, işveren, devlete karşı sorumlu olmaktadır. 5510 Sayılı Kanun'un 21.maddesine göre; *"İş kazası ve meslek hastalığı, işverenin kastı veya sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketi sonucu meydana gelmişse, Kurumca sigortalıya veya hak sahiplerine bu Kanun gereğince yapılan veya ileride yapılması gereken ödemeler ile bağlanan gelirin başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değeri toplamı, sigortalı veya hak sahiplerinin işverenden isteyebilecekleri tutarlarla sınırlı olmak üzere, Kurumca işverene ödetirilir. İşverenin sorumluluğunun tespitinde kaçınılmazlık ilkesi dikkate alınır."* (I.fıkra).

Kot taşlama işçileri, meslek hastalığına yakalanmış olmalarına rağmen, sosyal güvence kapsamında yer alamamaktadırlar. Çünkü kot taşlama işlemleri, merdiven altı alt işverenler tarafından, kayıt dışı istihdam edilmekte, sigortalı yapılmamaktadırlar. Ancak çalıştırılan işçilerin, sigortalı girişleri yapılmamış olsa bile, bu durumun sonradan tespiti halinde, tespit edildiği tarihten önce meydana gelen meslek hastalığı sonucu, ilgililer nezdinde sosyal güvenlik hakkı çerçevesinde doğan haklar, devlet tarafından sunulacaktır. 5510 Sayılı Kanun'un 23.maddesine göre; *"Sigortalı çalıştırmaya başlandığının süresi içinde sigortalı işe giriş bildirgesi ile Kuruma bildirilmemesi halinde, bildirgenin sonradan verildiği veya sigortalı çalıştırıldığının Kurumca tespit edildiği tarihten önce meydana gelen iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık halleri sonucu ilgililerin gelir ve ödenekleri*

22 <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=736149>, 09.11.2008.

Kurumca ödenir.” (I.fıkra). Ancak işveren, süresi içerisinde, çalıştırdığı kişilerin sigortalı girişlerini yapmadığı için, devlete karşı sorumlu olmaktadır. 5510 Sayılı Kanun’a göre; “Kurumca yapılan ve ileride yapılması gerekli bulunan her türlü masrafların tutarı ile gelir bağlanırsa bu gelirin başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değeri tutarı, 21 inci maddenin birinci fıkrasında yazılı sorumluluk halleri aranmaksızın, işverene ayrıca ödetirilir.” (m.23/II). Yani işveren, kot taşlama işçilerinin yakalandığı meslek hastalığının kaçınılmaz sebepler dâhilinde meydana geldiğini, kendisine kusur izafe edilemeyeceğini ispat etse dahi, kusursuz sorumluluk ilkeleri çerçevesinde sorumlu olacaktır.

Cezai Sorumluluk

İşveren ile işçi arasında mevcut olan iş ilişkisi üzerinden doğan hukuki sorumluluk yanında, bir de cezai sorumluluk bulunmaktadır. Hukuki sorumluluk başlığı altında gördüğümüz gibi işveren, işçinin sağlık ve güvenliğini sağlama hususunda yükümlülüğe aykırı hareket, işveren nezdinde cezai sorumluluk doğurmaktadır. Konumuz özelinde işverenler, kot taşlama işçilerinin sağlık ve güvenliğini sağlamak adına, işin ifası sebebiyle işçinin maruz kalabileceği tehlikeleri belirlemesi ve bu çerçevede koruyucu önlemler alması gerekmektedir. Kot taşlama işlemleri, kullanılan usul sebebiyle, işçilerde 3–5 sene gibi kısa bir zaman diliminde kalıcı ve ölümcül nitelikteki rahatsızlıklara neden olmaktadır. İşverenlerin işçi sağlık ve güvenliğini sağlama yükümlülüğüne aykırı hareket etmesi, kot taşlama alanında çalışan işçilerin ölümüne sebebiyet vermektedir. Söz konusu bu sonuç da, işveren nezdinde, “Hayata Karşı Suçlar” kapsamında cezai sorumluluğu doğurmaktadır.

Türk Ceza Kanunu m.83’e göre;

“m.83: (1) Kişinin yükümlü olduğu belli bir icrai davranışı gerçekleştirmemesi dolayısıyla meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulabilmesi için, bu neticenin oluşumuna sebebiyet veren yükümlülük ihmalinin icrai davranışa eşdeğer olması gerekir.

(2) İhmali ve icrai davranışın eşdeğer kabul edilebilmesi için, kişinin;

1. *Belli bir icrai davranışta bulunmak hususunda kanunî düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması,*
2. *Önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması, gerekir.*

(3) Belli bir yükümlülüğün ihmali ile ölüme neden olan kişi hakkında, temel ceza olarak, artırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi yıldan yirmibeş yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine onbeş yıldan yirmi yıla kadar, diğer hâllerde ise on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunabileceği gibi, cezada indirim de yapılmayabilir.”

Üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmeyen işverenler, bu yükümlülüğe aykırı hareket etmesi sebebiyle meydana gelen ölüm vakalarından cezai anlamda sorumlu olmaktadır.,

SONUÇ

MAZLUMDER İstanbul Şubesi tarafından görevlendirilen heyetimiz kot taşlama raporu kapsamında işe, bu işçilerinin çalışma koşullarını incelemekle başladı. Bu inceleme sırasında konuyla ilgili olan her kişi ve kurumla görüşmeye çalıştık. Basında yer alan haberleri ve konunun uzmanlarından aldığımız bilgileri objektif kalarak değerlendirmeye çalıştık.

Bu çalışmalar neticesinde kot taşlama işinde yaşanan tüm olumsuzlukların işverenler tarafından yapılacak olan az miktardaki maddi fedakârlıkla ve yetkililerin, anayasamızdaki temel ilkelere olan sosyal hukuk devleti olma ilkesini göz önüne alıp gerekli denetimlerin yapılmasıyla, yaşanan sorunların önüne geçilebileceğini gördük.

Tespit edilen hak ihlallerini kamuoyuna sunmak ve gerekli önlemlerin alınması için ilgili mercileri harekete geçirmek amacıyla yaptığımız bu çalışma ile MAZLUMDER İstanbul Şubesi olarak bütün yetkilileri göreve çağırıyor ve yaşanan olumsuzlukların takipçisi olacağımızı ilan ediyoruz.